

NORGES HØYESTERETT

Den 21. desember 2017 ble det av Høyesteretts ankeutvalg bestående av dommerne Bårdsen, Matheson og Ringnes i

HR-2017-2441-U, (sak nr. 2017/1792), sivil sak, anke over kjennelse:

A (advokat Birger Moxness)

mot

SG Finans AS
Santander Consumer Bank AS (advokat Torjus Hulbak)

avsagt slik

K J E N N E L S E :

- (1) Saken gjelder omgjøring av gjeldsordning. Spørsmålet er om beslagsfrie arvemidler kan tas i betraktning ved vurderingen av om skyldnerens økonomiske stilling er vesentlig forbedret, jf. gjeldsordningsloven § 6-2 første ledd.
- (2) A inngikk med virkning fra 20. mars 2013 avtale om frivillig gjeldsordning med en varighet på fem år. Gjeldsordningen omfatter 34 krav på til sammen 2 564 368 kroner. Etter den ordningen som ble etablert, skulle det ikke betales dividende.
- (3) I november 2015 arvet A 400 000 kroner. I testamentet datert 6. juli 2011 var det inntatt en bestemmelse om beslagsforbud:

"Undertegnede B f. 00.00.1924 erklærer herved med dette dokumentet at det ikke skal legges beslag i arvemidler etter undertegnede og avdøde ektefelle C til A f. 15.05.1973."
- (4) Advokat Birger Moxness ble 11. januar 2016 i medhold av dekningsloven § 3-4 oppnevnt som tillitsmann for forvaltning av de beslagsfrie arvemidlene. Beslagsforbudet ble tinglyst i Løsøreregisteret, jf. dekningsloven § 3-3.
- (5) Den 26. mai 2016 begjærte Santander Consumer Bank AS og SG Finans AS under henvisning til arvefallet, omgjøring av gjeldsordningen. A motsatte seg først dette, men fremsatte

30. januar 2017 forslag til endring ved at 215 000 kroner skulle fordeles mellom kreditorene. Flere av kreditorene var uenig i endringsforslaget. Santander Consumer Bank AS og SG Finans AS mente at beløpet til fordeling måtte settes til 300 000 kroner.

(6) Gjøvik tingrett avsa 5. april 2017 kjennelse med slik slutning:

"Gjeldsordningen for A omgjøres slik at 300 000 kroner av de midler A har mottatt i arv fordeles til kreditorene."

(7) A anket til Eidsivating lagmannsrett, som avsa kjennelse 28. august 2017 med slik slutning:

"Anken forkastes."

(8) A har anket til Høyesterett. Anken gjelder rettsanvendelsen. A har i korte trekk anført:

(9) Arven er underlagt beslagsforbud. Arven ble overført direkte til tillitsmann oppnevnt av Lotteri- og stiftelsestilsynet. A har ingen rådighet over arvemidlene og kan ikke betale til kreditorene.

(10) A har lagt ned slik påstand:

Prinsipalt:

Gjeldsordningen til A omgjøres ikke, og A beholder arven underlagt beslagsforbud innestående hos tillitsmann.

Subsidiært:

Lagmannsrettens kjennelse av 28.08.2017, oppheves og hjemvises for ny behandling.

Atter subsidiært:

Gjeldsordningen til A fortsetter og A anmoder utbetalt fra tillitsmann/Lotteri- og stiftelsestilsynet et beløp til sine kreditorer, fastsatt etter rettens skjønn.

For alle tilfeller, tilkjennes A saksomkostninger for tingretten med kr. 30.750,-, lagmannsretten med kr. 19.794,- og Høyesterett med kr. 29.794,-."

(11) *Santander Consumer Bank AS og SG Finans AS* har tatt til motmæle og har i korte trekk anført:

(12) Lagmannsrettens lovtolkning er korrekt. Tolkningen har støtte i juridisk teori og rettspraksis. Videre taler reelle hensyn med tyngde for at beslagsfrie midler tas i betraktning ved vurderingen av om skyldnerens økonomiske stilling er vesentlig forbedret.

(13) *Santander Consumer Bank AS og SG Finans AS* har lagt ned slik påstand:

Prinsipalt:

1. As anke nektes fremmet.
2. A tilpliktes å betale til *SG Finans AS* og *Santander Consumer Bank AS* sakens omkostninger for Høyesteretts ankeutvalg.

Subsidiært:

1. As anke forkastes.
2. A tilpliktes å betale til *SG Finans AS* og *Santander Consumer Bank AS* sakens omkostninger for Høyesteretts ankeutvalg."

- (14) *Høyesteretts ankeutvalg* bemerker at anken er en videre anke over kjennelse. Utvalgets kompetanse er derfor begrenset til å prøve lagmannsrettens saksbehandling og generelle lovforståelse, jf. tvisteloven § 30-6. Innenfor ankegrunnen er det bare lovforståelsen som står til prøving. Vurderingen vil måtte gjelde både dekningsloven og gjeldsordningsloven og samvirket mellom de to regelsettene.
- (15) Utvalget ser først på *dekningslovens regler* om debtors stilling når det arves midler som er underlagt arvelaters beslagsforbud og der midlene utgjør penger.
- (16) Etter dekningsloven § 3-1 kan den som ved testament eller på annen måte treffer bestemmelse om overdragelse av et formuesgode uten vederlag, "senest ved overdragelsen ta forbehold om at det ikke ved utlegg eller konkurs skal kunne søkes dekning i formuesgoder for gjeld som erververen har pådratt seg før overdragelsen er gjennomført". Etter tredje ledd første punktum kan "avhenderen" – i loven ellers kalt "overdrageren" – også bestemme at avkastningen av formuesgodet skal være beslagsfri i samme utstrekning som selve formuesgodet.
- (17) Etter § 3-2 kan overdrageren på nærmere betingelser også ta forbehold om beslagsforbud "med hensyn til gjeld som erververen pådrar seg etter at overdragelsen er blitt gjennomført".
- (18) I kortform benevnes forbeholdene etter § 3-1 og § 3-2 som private beslagsforbud for henholdsvis eldre og fremtidig gjeld. Slike beslagsforbud innebærer i korthet at den som overdrar gjenstander og verdier vederlagsfritt – typisk ved arv eller gave – kan treffe beslutning om at disse verdiene skal være unntatt fra kreditorbeslag på mottakerens hånd.
- (19) For at beslagsforbud i penger skal ha rettsvern, kreves tinglysning i Løsøreregisteret, jf. dekningsloven § 3-3 andre ledd første punktum. I tillegg kreves at pengene overføres til en tillitsmann, jf. § 3-3 andre ledd andre punktum. Dette tilleggskravet gjelder uavhengig av om forbudet gjelder erververens eldre eller fremtidige gjeld, jf. Andenæs, Konkurs, 3. utgave 2009, side 143.
- (20) Hvis ikke overdrageren har oppnevnt en tillitsmann, skal Stiftelsestilsynet foreta oppnevningen, jf. § 3-3 andre ledd. Tillitsmannen skal forvalte de beslagsfrie penger og verdipapirer som er overlevert til ham, jf. § 3-4 andre ledd.
- (21) Etter dekningsloven § 3-7 første ledd, kan tillitsmannen – når ikke annet følger av overdragerens bestemmelse – utbetale beslagsfri avkastning av eiendeler som forvaltes av tillitsmannen, til erververen på den måte og til den tid tillitsmannen finner hensiktsmessig. Videre heter det i andre ledd at når avkastningen ikke er tilstrekkelig til å dekke skyldnerens nødvendige utgifter, kan det gis samtykke til utbetaling av de øvrige beslagsfrie midler, dersom ikke annet følger av overdragerens bestemmelse. Hvis fylkesmannen er tillitsmann, gis slikt samtykke av ham, og ellers av Stiftelsestilsynet.
- (22) Det følger av § 3-7 sammenholdt med § 3-5 at "overdragerens bestemmelse" ikke tar sikte på beslagsforbudet som sådan, men på hva overdrageren særskilt har bestemt om forvaltningen av de beslagsfrie midlene i tillegg til hva som følger av lovens egne regler, jf. Ot.prp. nr. 50 (1980-1981) side 151.
- (23) Bestemmelse som overdrageren har gitt for disponeringen av de beslagsfrie eiendeler, kan "etter søknad fra overdrageren, erververen eller tillitsmannen endres eller oppheves etter reglene i lov om stiftelser", jf. § 3-5.

(24) Ankeutvalget kan ikke se at dekningsloven gir adgang til å foreta utbetaling til erververen av midler underlagt beslagsforbud, ut over det som fremgår av reglene i § 3-7, eventuelt etter omdanning i medhold av § 3-5.

(25) For så vidt gjelder § 3-7 er det to forhold som reguleres: Første ledd gjelder tillitsmannens adgang til å foreta utbetaling av "beslagsfri avkastning", altså avkastning som arvelater etter § 3-1 siste ledd har bestemt skal være beslagsfri. Ankeutvalget viser her til departementets merknader til § 3-7, der departementet uttaler, jf. Ot.prp. nr. 50 (1980-1981) side 151-152:

"Første ledd gjelder avkastning av midler som forvaltes av tillitsmannen, og regulerer forholdet ved utbetaling av avkastning som etter overdragerens bestemmelse skal være beslagsfri. Utbetaling til erververen vil i disse tilfellene regelmessig føre til at beslagsfriheten opphører, se siste ledd. Dette tilsier at tillitsmannen bør ha en viss adgang til å bedømme hvordan utbetalingen bør skje for å være i overensstemmelse med formålet for beslagsforbudet.

Tillitsmannen bør etter omstendighetene ha mulighet for å unngå utbetalinger som i realiteten går rett til kreditorene."

(26) Andre ledd gjelder adgangen til å foreta utbetaling fra "de øvrige beslagsfrie midlene" (altså 'hovedstolen'). Bestemmelsen ble under lovforberedelsen føyet til av departementet. I proposisjonen på side 152 heter det:

"Bestemmelsen går ut på at utbetalinger kan skje også fra den båndlagte kapital dersom avkastningen ikke er tilstrekkelig til å dekke erververens nødvendige utgifter. Konkurslovutvalget har ikke foreslått regler om dette i utkastet, men overdrageren ville kunne fastsette en slik ordning i det enkelte tilfelle. Forholdene kan i noen tilfeller ligge slik an at det bør være en slik adgang, men i andre tilfeller kan det være mer tvilsomt, t d når beslagsforbudet gjelder bestemte gjenstander. Justisdepartementet har derfor føyd til regler om dette, men med adgang for overdrageren til å bestemme at regelen ikke skal komme til anvendelse. I sistnevnte tilfelle vil slik utbetaling bare kunne skje etter omdanning etter § 3-5."

(27) Ankeutvalget legger etter dette til grunn at avkastning som overdrageren ikke har bestemt skal være beslagsfri, skal utbetales til erververen. Det følger av § 3-7 siste ledd at slike utbetalinger er beslagsfrie så langt de er nødvendige for å dekke utgifter til erververens livsopphold. Ut over dette er det ikke knyttet restriksjoner til avkastning som ikke er beslagsfri.

(28) For øvrig er adgangen til å bestemme at det skal foretas utbetaling fra de beslagsfrie midlene forbeholdt Stiftelsestilsynet, eventuelt fylkesmannen der han er tillitsmann, så langt avkastningen ikke er tilstrekkelig til å dekke erververens nødvendige utgifter. Det ligger i beslagsfrihetens natur at "nødvendige utgifter" her ikke omfatter utgifter til å dekke kreditorer som beslagsforbudet er satt til vern mot.

(29) Gjennomgangen viser at et en skyldner ikke selv har rådighet over midler underlagt beslagsforbud og at tillitsmannen ikke har adgang til å utbetale hovedstolen, helt eller delvis.

(30) Lovreglene om båndleggelse på skyldnerens hånd er motstykket til at midlene gjennom privat beslagsforbud gjøres utilgjengelige som dekningsobjekt for kreditorene. Dette etablerer en viss balanse mellom tilførselen av midler og beslagsfriheten. Synspunktet finner god støtte i Ot.prp. nr. 50 (1980-1981), der departementet på side 145 uttaler:

"... I likhet med utvalget [lovutvalget; anm. her] antar departementet at de innskrenkningene av skyldnerens rådighet over de beslagsfrie midler som følger av utvalgets utkast, vil motvirke at bruken av beslagsforbud øker som følge av avklaringen av

regelverket. ... Justisdepartementet vil understreke at de foreslåtte begrensninger i erververens rådighet over beslagsfrie gjenstander vil være følelige, ...".

- (31) Ankeutvalget kan ikke se at det er holdepunkter i lovverket for at den reguleringen som følger av dekningslovens regler, kommer i noen annen stilling der skyldneren er underlagt frivillig eller tvungen gjeldsordning etter *gjeldsordningslovens* bestemmelser. Gjeldsordningslovens formål i § 1-1 om å sikre at skyldneren innfrir sine forpliktelser så langt det er mulig, er ikke tilstrekkelig til at de begrensninger som generelt gjelder for skyldnerens tilgang til midler underlagt privat beslagsforbud, bortfaller. Heller ikke § 1-4 om forhold som er til hinder for å åpne gjeldsforhandling fordi "det åpenbart vil virke støtende for andre skyldnere eller samfunnet for øvrig", har overføringsverdi i dette spørsmålet. Utvalget viser her til det som nettopp er påpekt, om at private beslagsforbud representerer en betydelige båndleggelse av midlene også på skyldnerens hånd.
- (32) Hensynet til konsekvens og sammenheng i rettssystemet tilsier uansett at ordningen må være den samme så vel utenfor som innenfor gjeldsordningsloven. I motsatt fall gjøres dekningslovens omfattende regler om private beslagsforbud til en nullitet i gjeldsordningstilfeller.
- (33) Ankeutvalget vil for øvrig nevne at lovgiver ved vedtakelsen av gjeldsordningsloven synes å ha lagt til grunn at private beslagsforbud gjør formuesgodene utilgjengelige for kreditorene. Dette fremkommer i Ot.prp. nr. 99 (2001-2002) punkt 4.3.1.1, der departementet gav uttrykk for betenkeligheter med å innføre bestemmelsen i § 6-2 fjerde ledd om etterperiode; altså en periode etter gjeldsordningsperiodens utløp der ordningen kan gjenopptas ved endringer i skyldnerens økonomiske situasjon. I proposisjonen heter det:
- "Til dette kommer at skyldneren relativt enkelt og på lovlig måte kan innrette seg slik at bestemmelsen omgås. Det tenkes her på reglene om private beslagsforbud, retten til å avslå eller gi avkall på arv m.v. Den som kjenner regelverket eller har tilgang på juridisk bistand, kan således unngå å bli rammet av bestemmelsen. ... Departementet antar at en rekke av de personer som har fullført en gjeldsordning og som er oppmerksom på regelen, vurderer og tilpasser sine disposisjoner i lys av denne, og at den derfor heller ikke vil ha særlig praktisk betydning for kreditorene."**
- (34) Selv om uttalelsen er innrettet på tilpasninger som foretas i etterperioden, synes henvisningen til rettsvirkningen av private beslagsforbud å være generell, og ikke betinget av i hvilken periode konflikten med kreditorenes interesser oppstår. Utvalget kan etter dette ikke se at det er holdepunkter for at departementet vurderte beslagsforbudenes stilling som svakere under gjeldsordningsperioden, sammenlignet med situasjonen etter periodens utløp.
- (35) Høyesteretts ankeutvalg har merket seg at deler av underrettspraksis og juridisk teori synes å bygge på at det vil være en grov krenkelse av gjeldsordningen om skyldneren nekter å gå med på en endring som innebærer en hel eller delvis utbetaling av de beslagsfrie midlene til kreditorene. Synspunktet er at kreditorene ved slik nektelse må kunne kreve gjeldsordningen opphevet.
- (36) Etter ankeutvalgets oppfatning innebærer dette standpunktet at man overser beslagsforbudets rettsvirkninger for skyldnerens adgang til selv å råde over midlene og de restriksjoner som dekningsloven legger på forvalterens disposisjoner.
- (37) I foreliggende sak er det konkrete beslagsforbudet generelt formulert. Det differensierer ikke mellom arven som dekningsobjekt for eldre og for fremtidig gjeld. Det konkrete saksforholdet gjelder imidlertid eldre gjeld på tidspunktet for arvefallet. Uten at det har nevneverdig praktisk

betydning i saken her, tar utvalget ved prøvingen av lagmannsrettens lovforståelse derfor utgangspunkt i dekningsloven § 3-1.

- (38) Arvelateren har ikke truffet bestemmelse etter § 3-1 siste ledd om at også avkastningen skal være beslagsfri. Det er heller ikke truffet andre bestemmelser om utbetalinger til erververen enn de som følger av dekningslovens regler.
- (39) Lagmannsretten har begrunnet sitt resultat med at en konsekvens av gjeldsordningslovens formål i § 1-1 om å sikre at skyldneren innfrir sine forpliktelser så langt det er mulig, må være at "skyldneren ikke kan kreve opprettholdelse av en gjeldsordning samtidig som han, under henvisning til et beslagsforbud, unnlater å medvirke til at mottatt arv benyttes til å betale kreditorene". Det heter videre at alternativet vil være at gjeldsordningen oppheves.
- (40) Ankeutvalgets gjennomgang av dekningslovens regler om private beslagsforbud og forholdet til gjeldsordningsloven, viser at lagmannsrettens kjennelse bygger på uriktig lovforståelse.
- (41) I foreliggende sak vil adgangen til å foreta utbetaling fra de beslagsfrie midlene være begrenset til den situasjonen og de prosedyrene som er omhandlet i dekningsloven § 3-7 andre ledd. Som nevnt åpner bestemmelsen ikke for utbetalinger som skal dekke kreditorenes fordringer.
- (42) Så lenge pengene ikke utbetales, har ikke debitor tilgang til dem – og hans økonomiske stilling er da ikke styrket, i den forstand dette uttrykket brukes i gjeldsordningsloven § 6-2.
- (43) En annen sak er at den avkastning som tilfaller skyldneren etter dekningsloven § 3-7, vil kunne være av en størrelse av betydning for skyldnerens økonomiske stilling og som kan gi grunnlag for endring av gjeldsordningen. Det vil være opp til lagmannsretten å vurdere om det er situasjonen i saken her. Forutsetningen er, slik som her, at avkastningen ikke er gjort beslagsfri. I motsatt fall vil, slik som allerede sitert fra Ot.prp. nr. 50 (1980-1981) side 151-152, en endring reelt sett kunne medføre at pengene til slutt tilfaller de eldre kreditorene, i strid med beslagsrettens formål.
- (44) Lagmannsrettens kjennelse må på grunnlag av den uriktige lovforståelsen, oppheves.
- (45) Anken har ført frem, og ankende part skal tilkjennes sakskostnader for Høyesterett, jf. tvisteloven § 20-2. Lovens unntaksregler kommer ikke til anvendelse.
- (46) Kostnadsavgjørelsen for tingretten og lagmannsretten utsettes i medhold av tvistelovens § 20-8 tredje ledd.
- (47) Ankende part har krevd erstattet 29 794 kroner. Beløpet inkluderer merverdiavgift og rettsgebyrer. Oppgaven legges til grunn.
- (48) Kjennelsen er enstemmig.

SLUTNING :

1. Lagmannsrettens kjennelse oppheves.

2. I sakskostnader for Høyesterett betaler SG Finans AS og Santander Consumer Bank AS – én for begge og begge for én – til A 29 794 – tjuenitusensjuhundreogtjue – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne kjennelsen.
3. Avgjørelsen av sakskostnadene for tingretten og lagmannsretten utstår til lagmannsrettens nye avgjørelse.

Wilhelm Matheson
(sign.)

Arnfinn Bårdsen
(sign.)

Arne Ringnes
(sign.)

Riktig utskrift: